

Угорщина та Румунія у міжвоєнний період

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Пригадайте, що вам відомо про становище в Угорщині під час Першої світової війни.

Перейшовши за цим посиланням <https://ppt-online.org/126788>, ви зможете переглянути презентацію, присвячену Угорщині цього періоду.

1. Угорщина за режиму М. Хорті. Новий уряд було сформовано з профспілкових і соціал-демократичних лідерів. Він ліквідував революційні трибунали, відновив поліцію й суди. 4 серпня частини румунської армії увійшли до Будапешта й роззброїли Червону армію. Почалися арешти більшовицьких активістів. 16 листопада, після виведення румунських військ, у місто вступила угорська національна армія М. Хорті, єдина на той час реальна, загальнонаціональна сила, здатна підтримувати порядок. Попереду військ на білому коні їхав адмірал М. Хорті, який фактично встановив у країні свою диктатуру.

У січні 1920 р. в країні було проведено вибори до Національних зборів, які розпочали свою роботу 16 лютого 1920 р. Національні збори винесли рішення про відновлення в країні монархії. Проти такого рішення категорично виступили країни Антанти і сусіди Угорщини (Чехословаччина, Румунія, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців). М. Хорті скористався цим для розширення своїх повноважень. Він отримав і право в екстремальних випадках розпускати Національні збори, зберіг за собою посаду головнокомандуючого армією, проте головними його функціями були представництво країни на міжнародній арені, призначення та приймання послів.

ЦЕ ВАРТО ЗНАТИ

Міклош Хорті фон Надьбаня закінчив військово-морську академію. У 1918 р. - головнокомандувач австро-угорського флоту. У період комуністичного режиму в Угорщині був військовим міністром еміграційного уряду, що облаштувався в Сегеді, а потім головнокомандувачем національної армії. Після падіння УРР обраний до парламенту і 1 березня 1920 р. проголошений регентом (правителем) Угорщини. Після 1933 р. встановив тісні зв'язки з нацистською Німеччиною. У жовтні 1944 р. виїхав до Німеччини, а потім до своєї смерті жив у еміграції в Португалії.

У червні 1920 р. Угорщина підписала Тріанонський мирний договір, згідно з яким вона втрачала 2/3 території і половину населення. На неї було покладено обов'язок виплачувати репарації. Чисельність збройних сил обмежувалася 35 тис. вояків.

У 1921 р. прихильники монархії двічі спробували підняти заколот з метою повернути престол Карлу IV Габсбургу. Перша спроба була здійснена у березні 1921 р., проте адмірал Хорті не підтримав її, і Карлу довелося повернутися до Швейцарії, де він мешкав. Удруге 20 жовтня 1921 р. Карл разом з дружиною прилетів до Шопрона, міста на крайньому заході Угорщини, з наміром рушити на Будапешт. Цього разу він виступив проти регента Хорті. Останній послав військо на екс-імператора й захопив його в полон. Колишнього монарха вислали на о. Мадейру, де він і помер у віці тридцяти п'яти років. Національні збори Угорщини 3 листопада 1921 р. прийняли закон, що забороняв відновлення монархії Габсбургів.

Особливості режиму М. Хорті:

- авторитарний режим у поєднанні зі збереженням парламенту, загального виборчого права та опозиційних партій;
- відсутність власної масової фашистської партії;
- опора режиму на низку легальних і таємних союзів і товариств, таких як «Союз угорців, що пробуджуються» та ін. їхнім керівним центром був «Союз Етелкез», або «Екса», яким керувала «Рада семи вождів». Хорті вважався «невидимим главою союзу» і контролював діяльність усіх цих організацій.

Економічне становище Угорщини поталанило стабілізувати лише в 1924-1926 рр. за допомогою позик, що надійшли від США, Великої Британії та Франції. Виникали нові галузі виробництва, але країна залишалась аграрно-індустріальною.

Економічна криза 1929-1933 рр. завдала сильного удару угорській економіці, особливо сільському господарству. Майже 800 тис. промислових і сільськогосподарських робітників були безробітними. Уже в 1930 р. країну охопило масове невдоволення. Демонстрації відбувалися під гаслами «Хліба і праці!».

- **Зібрання угорських фашистів.**

Розгляньте ілюстрацію. Чи можна стверджувати, що угорські фашисти були «п'ятою колоною» Італії або Німеччини? Чому? Свою точку зору аргументуйте.

У другій половині 1930-х років внутрішню і зовнішню політику країни почали визначати праві сили. Після приходу до влади в Німеччині Гітлера активну діяльність в Угорщині розгорнули націонал-соціалістичні групи, які 1935 р. об'єдналися у партію «схрещені

стріли». Регулярними стали німецько-угорські консультації на найвищому рівні. Будапешт поступово втягується у фарватер воєнної політики Німеччини.

2. Румунія в міжвоєнні роки. На відміну від багатьох сусідів, Румунія напередодні війни була незалежною конституційною монархією. Перша світова війна принесла румунському народові дуже великі бідування. Румунія вступила у війну в серпні 1916 р. на боці Антанти, але воєнні дії велися вкрай невдало, і в грудні того ж року німецькі війська захопили Бухарест. Окупанти грабували країну, вивозили зерно, нафту, худобу та інші багатства. Усього збитки від бойових дій та окупації становили 31 млрд золотих лей, а людські втрати - 800 тис. осіб, або 10 % населення. Уряд змушений був піти на підписання 7 травня 1918 р. сепаратного миру з Німеччиною (Бухарестський мир).

Утім, правлячі кола Румунії не полишали надій на співробітництво з Антантою та її допомогу. За день до закінчення війни, 10 листопада 1918 р., румунський уряд висунув ультиматум командувачеві окупаційних військ генералу Макензену і заявив про розрив Бухарестського договору. Румунія знову повернулася до Антанти й опинилася в стані переможців. Це дало їй великі переваги. На останньому етапі війни в квітні 1918 р. румунські власті заявили про анексію Бессарабії, територію якої вони окупували ще в січні 1918 р. У листопаді того ж року до складу Румунії було включено Буковину.

Країни Антанти також дозволили румунським військам у грудні 1918 р. зайняти територію Трансільванії, що входила до складу Австро-Угорщини.

Наслідки Сен-Жерменського, Нейїського і Тріанонського договорів:

- територія Румунії збільшилася більш як у два рази;
- Румунія перетворилася на багатонаціональну державу (у 1927 р. на 12 500 000 румунів у ній налічувалося 1 308 000 угорців, 780 000 євреїв, 723 000 німців, 448 000 українців, 358 000 болгар, 308 000 росіян, 57 000 сербів);
- були передбачені спеціальні заходи для захисту національних меншин, проте вони повного мірою не виконувались.

3. Анексія Бессарабії та Буковини. У січні 1918 р. Румунія розпочала інтервенцію в Бессарабію, де перед тим було встановлено радянську владу. Селянський з'їзд, що зібрався в умовах румунської окупації в Кишиневі, одностайно висловився за радянську владу. Румунський уряд уклав угоду з радянським урядом (березень 1918 р.), за умовами якої румунська влада була зобов'язана залишити протягом двох місяців територію Бессарабії та не вживати жодних дій проти радянської Росії. Однак у квітні 1918 р. Найвища міжсоюзницька рада країн Антанти вирішила передати Бессарабію Румунії. Тому Румунія відмовилася від виконання щойно підписаної угоди з Радянською Росією й анексувала Бессарабію. Румунська окупаційна влада інсценувала «волевиявлення» населення про приєднання до Румунії за умови надання територіальної автономії. У листопаді 1918 р. до складу Румунії було введено й Буковину, що належала перед тим до австрійської частини монархії Габсбургів. Національні збори румунів, що переважали в Південній Буковині, висловилися за приєднання до Румунії. А от населення Північної Буковини, що складалося переважно з українців, заявило про своє бажання возз'єднатися з Україною. Румунські війська, заручившись підтримкою Антанти, окупували Північну Буковину, ігноруючи волевиявлення її населення.

4. Конституція 1923 р. Політичні реформи 1920-х років, спрямовані на закріплення панування правлячих верств у країні, були спробою стабілізації суспільства в умовах

певного пожвавлення економіки. Найбільш важливою з них було прийняття нової конституції (березень 1923 р.). Подібно до багатьох конституцій інших країн, румунська декларувала демократичні права для всіх жителів Румунії, незалежно від їхнього етнічного походження, мови або віросповідання, проголошувала національну й соціальну рівність, формально гарантувала свободу праці та основні громадянські свободи. Конституція стояла на захисті приватної власності.

Законодавча влада, згідно з Конституцією 1923 р., формально належала двопалатному парламентові (палата депутатів і сенат). Але влада парламенту була обмежена правом короля санкціонувати закони й накладати на них дворазове вето. Виконавча влада повністю належала королю, який мав право призначати та усувати міністрів, розпускати парламент, а також повністю або частково переглядати текст самої конституції. Король Румунії, отже, мав значну владу в країні.

Утім, зміни сталися й при королівському дворі. Наприкінці 1925 р. націонал-ліберали зуміли домогтися позбавлення принца Кароля прав на престол з огляду на негаразди в його родинних справах. У 1927 р., після смерті короля Фердинанда, главою держави було проголошено його 6-річного сина Кароля Міхая, а регентську раду очолив брат прем'єр-міністра В. Бретіану. Румунія залишалася монархією.

Проголосивши на словах демократичні свободи, насправді конституція обмежила в правах значну частину населення: жінки, військовослужбовці й молодь до 21 року не отримали виборчих прав. Конституція була доповнена низкою «надзвичайних» законів, які дозволяли порушувати громадянські права, зафіксовані в ній. Отже, демократія у Румунії в 20-х роках ХХ ст. мала лише декларативний характер.

5. Королівська диктатура. Серйозним випробовуванням для уряду Румунії стала світова економічна криза, значно погіршилася внутрішньополітична ситуація, яка характеризувалась частою зміною урядів. У 1933 р. членами ультраправої організації було застрелено прем'єр-міністра Йона Дуку, що намагався протидіяти поширенню у країні впливу фашистів.

ЦЕ ВАРТО ЗНАТИ

Йон Дука став першою жертвою у серії нацистсько-фашистських терористичних замахів, спрямованих проти політичних діячів, які могли перешкодити їхнім планам. У липні 1934 р. наступною жертвою стане австрійський канцлер Е. Дольфус, ще пізніше кулі досягнуть міністра закордонних справ Франції Л. Барту та короля Югославії Олександра.

Про що, на вашу думку, свідчить той факт, що нацистам вдавалося успішно позбавитися своїх опозиціонерів? Аргументуйте.

Після вбивства Дуку, кабінет Т. Татареску взяв курс на зближення з гітлерівською Німеччиною, «Залізна сотня» - політична сила профашистського спрямування, активно спонсорувалася Берліном.

Економічна криза 1936-1937 рр. ще більше загострила становище, і на виборах 1937 р. жодна з політичних партій не набрала більшості. При цьому за «Залізну гвардію» голосувало вже 16 % виборців. У таких умовах 10 лютого 1938 р. Кароль II здійснює переворот і встановлює свою диктатуру. В цьому ж році було прийнято нову конституцію.

Особливості нової конституції:

- король отримував усю повноту влади, парламент ставав дорадчим органом;
- політичні партії та профспілки було заборонено;
- проголошувався принцип «єдності румунської нації», надаючи румунам привілеї (на противагу національним меншинам) обіймати державні посади й вільно «розпоряджатися всіма видами приватної власності»;
- створювалася єдина офіційна партія «Фронт національного відродження» (Партія нації);
- здійснювалася корпоратизація промисловості.

• Кароль II.

Головними опорами короля в його політиці були: армія та «Залізна гвардія». Але між генералітетом і лідерами «Залізної гвардії» існувала непримирима ворожнеча. Між «гвардійцями» і армійськими підрозділами спалахували сутички. У листопаді 1938 р. Кароль II розправляється з лідерами «Залізної гвардії» і зосереджує у своїх руках усю повноту влади. Таким чином, будь-яка опозиція в країні була придушена.

На міжнародній арені королівський уряд намагався проводити політику лавірування між демократичними та тоталітарними державами. Поступово відбувалося зближення з Німеччиною - король зрозумів, що саме вона є домінуючою силою в Європі. Крім того, Німеччина була головним торговельним партнером Румунії, а також Румунія намагалася дістати підтримки своєї протидії зазіханням Угорщини на Трансільванію. Незважаючи на це, Німеччина та Італія в конфлікті Бухареста і Будапешта підтримали Угорщину, і 30 серпня 1940 р. відбувся Віденський арбітраж, за рішенням якого Румунія повинна була передати Угорщині частину Трансільванії. Більше того, ще в червні 1940 р. Румунія зобов'язана була передати СРСР Бессарабію та Північну Буковину. Не маючи підтримки з боку Німеччини, румунські війська вийшли із цих територій.

6. Встановлення режиму Й. Антонеску. З кожним роком королівській диктатурі нарастали спротив. Вирішальним для її падіння стали поразки Румунії на зовнішньополітичному фронті. Втрата Трансильванії, Буковини та Бессарабії, а згодом і Добруджи на користь Болгарії, остаточно підірвали віру населення в короля, відбулися масові антиурядові виступи. У цих умовах Кароль вирішив доручити формування нового уряду генералові Іону Антонеску, запеклому реакціонеру, відомому як людина «твердої руки». Діставши опівдні 5 вересня пропозицію сформувати новий уряд, Й. Антонеску надвечір того ж дня заявив королю, що не зможе цього зробити, якщо Кароль II не зречеться престолу на користь свого 19-річного сина Михая. Опинившись у цілковитій ізоляції, король вранці 6 вересня 1940 р. підписав акт про самозречення й передав керування державою генералові Й. Антонеску. У Румунії встановилась диктатура Антонеску. У країні відразу розпочалася антисемітська кампанія, почалася «румунізація» власності й бізнесу. Встановлювався поліцейський режим. Державу, на вимогу «залізної гвардії», було проголошено легіонерською, а Антонеску став «кондукторулом» - вождем держави.

З перших же днів військово-легіонерської диктатури, вона почала шукати підтримки ззовні. У країну було введено німецькі війська, які розмістилися в районах нафтових промислів. Їхня кількість швидко зростала і в середині січня 1941 р. перевищила 500 тис. Укладався нерівноправний торговий договір. Німеччина встановила контроль над румунською промисловістю. Румунія стала одним з основних постачальників для Німеччини продуктів харчування, сировини і нафти.

У внутрішній політиці генерал Й. Антонеску не визнав за потрібне навіть зберегти подобу парламентаризму: скасував дію конституції, ліквідував усі громадянські права. Відбулась милітаризація економіки. Антонеску відтворював фашистський режим Італії та Німеччини.

• **Й. Антонеску.**

Формуємо компетентності

Хронологічну. Встановіть хронологічну послідовність подій: установлення королівської диктатури в Румунії, установлення авторитарного режиму Хорті в Угорщині, проголошення Угорщини радянською республікою, включення Буковини до складу Румунії.

Просторову. 1. Покажіть на карті кордони Угорщини, визначені Паризькою мирною конференцією.

2. Покажіть на карті території які Румунія отримала після Першої світової війни.

3. Визначте які території і на користь яких держав були відібрані в Румунії на початку 40-х років XX ст.

Інформаційну. 1. Використавши підручник та додаткові джерела, зробіть схему політичного (державного) устрою Угорщини в період режиму М. Хорті.

2. Зробіть порівняльну таблицю режимів і діяльності М. Хорті та Й. Антонеску.

Логічну. 1. За яких обставин Угорщина стала незалежною державою?

2. Які події сталися в Угорщині 21 березня 1919 р.? Що було їх причиною?

3. Чому уряд графа Карої виявився неспроможним утримати владу?

4. Чому М. Хорті спромігся встановити диктатуру в країні?

5. Чому на Паризькій мирній конференції було ухвалено передати Румунії значні території колишньої Австро-Угорщини?

6. Як відбувалося приєднання до Румунії Бессарабії, Буковини, Трансільванії?

Аксіологічну. Висловіть свою думку стосовно причин зростання впливу фашистських сил у Румунії у 1930-х роках.

Мовленеву. Обговоріть питання: чим відрізнявся хортистський режим від італійського фашизму й німецького нацизму?

14 листопада 1919 р. - введення до Будапешта частин угорської армії на чолі з М. Хорті.

Червень 1940 р. - включення Бессарабії та Північної Буковини до складу СРСР.